

Πειράγματα, εκφοβισμός και διακρίσεις

Το φαινόμενο του εκφοβισμού θεωρείται ως ένα από τα φλέγοντα ζητήματα στις μέρες μας. Ωστόσο, τα δήθεν φιλικά πειράγματα, οι αστεϊσμοί και οι κοροϊδίες στο σχολείο συγχέονται εύκολα ή μπορούν να εξελιχθούν σε εκφοβισμό ή ακόμη και διακρίσεις. Με βάση τα παραπάνω, εύλογα δημιουργείται το ερώτημα τι είναι στην πραγματικότητα ο εκφοβισμός και σε τι διαφέρει από το πείραγμα ή τις διακρίσεις; Πώς καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε τις μεταξύ τους διαφορές;

Σύμφωνα με τον πιο γνωστό ορισμό, ο εκφοβισμός είναι: *«μία επαναλαμβανόμενη, αρνητική συμπεριφορά που εκδηλώνεται σε βάρος ενός ατόμου από άλλο/-α άτομα/-α».* Δύο είναι οι διαφορές που διαπιστώνονται μεταξύ του εκφοβισμού και του πειράγματος. Από τη μία πλευρά, η λέξη «πείραγμα» υποδηλώνει ότι δε γίνεται με κακή πρόθεση και από την άλλη, ότι πρόκειται για ένα μεμονωμένο περιστατικό. Σε αντίθεση με τον εκφοβισμό, οι διακρίσεις συχνά στοχεύουν στον στιγματισμό μίας ολόκληρης ομάδας ατόμων και όχι ενός συγκεκριμένου ατόμου. Για παράδειγμα, οι ομοφοβικοί υβριστικοί χαρακτηρισμοί συνήθως δεν απευθύνονται σε ένα συγκεκριμένο άτομο αλλά συνιστούν ένα γενικό σχόλιο του τύπου «Αυτό είναι τόσο αδερφίστικο!». Στη σχετική βιβλιογραφία για τον εκφοβισμό δεν συναντάται η έννοια των διακρίσεων. Τυπικά, «διάκριση» σημαίνει «άνιση συμπεριφορά». Οι διακρίσεις δεν είναι πάντοτε κακές, διότι συχνά χρειάζεται να διακρίνουμε τους ανθρώπους σε διάφορες κατηγορίες. Για τον λόγο αυτό, ο νομοθέτης σε νόμους περί διακρίσεων και ίσης μεταχείρισης χρησιμοποιεί συχνά τον όρο «μη δικαιολογημένη άνιση μεταχείριση». Αρνητικές συμπεριφορές, όπως ο εκφοβισμός, θα μπορούσαν κάλλιστα να αποτελέσουν μία πιθανή μορφή «μη δικαιολογημένης άνισης μεταχείρισης». Όμως, σε γενικές γραμμές, «διάκριση» υφίσταται όταν είναι σαφές ότι τα θύματα αντιμετωπίζονται αρνητικά λόγω της συμμετοχής τους σε μία κοινωνική ομάδα που αποτελεί αντικείμενο στιγματισμού. Αυτή είναι η βασική διαφορά που υπάρχει σε σχέση με τον εκφοβισμό ή το πείραγμα. Οι διακρίσεις είναι μία μορφή αρνητικής συμπεριφοράς που εκδηλώνεται απέναντι σε κοινωνικές ομάδες που στιγματίζονται συστηματικά. Κατά συνέπεια, δεν μπορούμε να συγκρίνουμε το πείραγμα που εκδηλώνεται στους ανθρώπους που έχουν, παραδείγματος χάρη, κόκκινα μαλλιά με τις διακρίσεις που ασκούνται σε βάρος ΛΟΑΤΚΙ, ΑΜΕΑ ή ατόμων με διαφορετικές πολιτικές ή θρησκευτικές πεποιθήσεις. Η στάση των ανθρώπων απέναντι στο πείραγμα, τις ύβρεις, τον εκφοβισμό και τις διακρίσεις μπορεί να διαφοροποιηθεί ανάλογα με την περίπτωση και το άτομο. Η στάση απέναντι σε τέτοιου είδους ενέργειες που αφορούν διαφορετικές καταστάσεις ποικίλλει, καθώς κάθε άνθρωπος τις κρίνει με διαφορετικά κριτήρια.

Για παράδειγμα, σύμφωνα με μία έρευνα που διεξήχθη σε δημοτικά σχολεία ανατολικά του Άμστερνταμ, οι δασκάλες/-οι φάνηκαν να μην μπορούν να εντοπίσουν τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των όρων «πείραγμα», «εκφοβισμός» και «διακρίσεις». Αντίθετα, θεωρούν ότι η αρνητική συμπεριφορά που εκδηλώνεται στο σχολείο είναι, κατά κάποιον τρόπο, ένα είδος αθώας και δοκιμαστικής συμπεριφοράς των μικρών παιδιών. Δυσκολεύονται να διακρίνουν τη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα σε αυτές τις συμπεριφορές, εκτός αν τα παιδιά εκφράσουν έντονο και απροκάλυπτο μίσος για κάποια/-ον συμμαθήτριά ή συμμαθητή τους. Βέβαια, κάτι τέτοιο σπανίζει, με αποτέλεσμα οι δασκάλες/-οι να νιώθουν αρκετή αμηχανία και να μην ξέρουν τι να κάνουν εκτός από το να επιπλήξουν τη/τον μαθήτριά/-ή. Συνήθως, η συμπεριφορά των μαθητών μικρής ηλικίας είναι πολύ πιο διφορούμενη και ενώ οι δασκάλες/-οι νομίζουν ότι είναι αθώα, κάποιες/-οι άλλες/-οι μαθήτριες/-ές πέφτουν θύματα σχολικού εκφοβισμού.

Ας δούμε μερικά παραδείγματα του τρόπου με τον οποίο η αρνητική συμπεριφορά γύρω από τη σεξουαλική διαφορετικότητα ενός ατόμου θεωρείται εσφαλμένα ότι είναι αθώα:

- Οι υβριστικοί χαρακτηρισμοί και προσφωνήσεις, όπως «αδερφή» ή «παλιοαδερφόρα», εκλαμβάνονται συχνά ως αθώοι, προβάλλοντας το επιχείρημα ότι οι μαθήτριες/-ές δεν έχουν την κακόβουλη πρόθεση να κάνουν διακρίσεις σε βάρος συγκεκριμένων μαθητριών/-ών που είναι ομοφυλόφιλες/-οι. Εκτός από αυτό, μερικοί εκπαιδευτικοί θα μπορούσαν να ισχυριστούν ότι δε γνωρίζουν τι σημαίνουν οι παραπάνω λέξεις και να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι είναι «κενές νοήματος». Εντούτοις, τέτοιες, αντιλήψεις παραγνωρίζουν όχι μόνο τον αρνητικό αντίκτυπο που έχουν αυτά τα σχόλια στις/στους ΛΟΑΤΙ μαθήτριες/-ές αλλά επίσης, το γεγονός ότι το εν λόγω υβρεολόγιο δεν είναι ποτέ δυνατόν να έχει θετικό περιεχόμενο και άρα, δεν είναι, όπως υποστηρίζουν, «κενό νοήματος» .
- Η άρνηση των ετεροφυλόφιλων μαθητριών/-ών να συναναστρέφονται με ομοφυλόφιλους μαθητές ή λεσβίες μαθήτριες συχνά παραβλέπεται, αφήνοντας να εννοηθεί ότι η κοινωνική απομόνωση ενός ατόμου δεν είναι τόσο επώδυνη, αφού δεν βιώνει άμεση βία.
- Γενικά, τα αρνητικά σχόλια για τις/τους ομοφυλόφιλες/-ους παραβλέπονται, γιατί «όλες/-οι έχουν το δικαίωμα να εκφράζουν την άποψή τους ελεύθερα, αφού δεν θίγουν συγκεκριμένα άτομα».
- Οι προσβλητικοί χαρακτηρισμοί που αφορούν την αντικομορμιστική συμπεριφορά μίας/ενός μαθήτριάς/-ή ως προς τον ρόλο του φύλου της/του (π.χ. «αδερφή», «αντρογυναίκα») συχνά παραβλέπονται και δεν θεωρούνται καν ότι

εισάγουν διακρίσεις ή ότι αποτελούν μία μορφή εκφοβισμού. Άλλωστε, είναι πιθανό ορισμένοι πιο «ανδροπρεπείς» δάσκαλοι να χρησιμοποιούν και οι ίδιοι αντίστοιχες λέξεις.

- Τα προγράμματα σπουδών που εισάγουν διακρίσεις (π.χ. αρνητικά σχόλια για τις ομοφυλοφιλικές σχέσεις ή παντελής έλλειψη τέτοιων παραδειγμάτων) και οι διοικητικές ρυθμίσεις που καταλήγουν να γίνονται οδυνηρές εμπειρίες (π.χ. άρνηση εκ μέρους της διεύθυνσης του σχολείου να προσαρμόσει στα αρχεία της το φύλο μίας/ενός τρανς μαθήτριας/-η) παραβλέπονται, επειδή τάχα «δεν επιτρέπεται» αυτού του είδους η προσαρμογή ή επειδή «είναι πολύ χρονοβόρα».

Αυτού του είδους η αντιμετώπιση των πειραγμάτων, του εκφοβισμού και των διακρίσεων δεν περιορίζεται στο πεδίο της σεξουαλικής διαφορετικότητας. Ωστόσο, μερικές φορές προσβλητικοί χαρακτηρισμοί που αναφέρονται σε γυναίκες, μαύρους ή αναπήρους, όχι μόνο δε γίνονται αποδεκτοί, αλλά προκαλούν έντονες αντιδράσεις σε αντίθεση με αυτούς που αναφέρονται στη σεξουαλική διαφορετικότητα. Για παράδειγμα, ελάχιστοι εκπαιδευτικοί θα ασχοληθούν με μία/έναν μαθήτρια/-ή που θα αποκαλέσει έναν συμμαθήτρια/-ή του «gay», ενώ αν την/ τον αποκαλέσει «αράπη», «πόρνη» ή «καθυστερημένη/-ο», η αντίδραση θα είναι άμεση από τις/τους περισσότερες/-ους. Συνεχίζοντας, ένας τέτοιος τρόπος αντιμετώπισης των πειραγμάτων, των ύβρεων, του εκφοβισμού και των διακρίσεων ενέχει τον κίνδυνο να παρεισφρήσει σε προγράμματα συμβουλευτικής για μαθήτριες/-ές. Η συμβουλή που δίνεται συχνά σε ομοφυλόφιλες/-ους μαθήτριες/-ές και εκπαιδευτικούς είναι «να μη δίνουν σημασία σε αυτά τα αρνητικά σχόλια, αλλά να τα αγνοούν» ή ότι «οι βρισιές δεν πληγώνουν». Επιπλέον, σε ορισμένες περιπτώσεις το σχολείο προσπαθεί «να βοηθήσει» μία/ έναν μαθήτρια/-ή ή μία/έναν εκπαιδευτικό που έχει πέσει θύμα εκφοβισμού απομονώνοντάς την/τον από τα αρνητικά σχόλια που εκφράζονται σε βάρος της/ του. Για παράδειγμα, τους επιτρέπουν να τρώνε μεσημεριανό σε ένα χωριστό δωμάτιο ή δίνουν σε μία/έναν εκπαιδευτικό το κλειδί της πίσω πόρτας του σχολείου. Αυτού του είδους τα «προστατευτικά» μέτρα αποτελούν διάψευση του ψυχικού πόνου και των παραπόνων των ΛΟΑΤΚΙ μαθητριών/-ών ή εκπαιδευτικών και επιβεβαιώνουν την εντύπωση ότι το σχολείο δεν είναι πρόθυμο να αντιμετωπίσει αυτό το εχθρικό περιβάλλον.

Το ερώτημα που θα θέλαμε να θέσουμε είναι το εξής:

Πώς θα αντιμετωπίζατε τα παραπάνω προβλήματα;

Αναμφίβολα, ως άτομο θα προσπαθούσατε να κάνετε ό,τι καλύτερο μπορείτε από την πλευρά σας. Όμως, πώς θα λειτουργήσει αυτό στην πράξη;

Σκεφτείτε αντίστοιχα περιστατικά που συνέβησαν στο σχολείο σας, πώς αντιδράσατε και πώς τα αντιμετωπίσατε. Τι σκέφτεστε και τι νιώθετε κάθε φορά που γίνεστε μάρτυρας ενός τέτοιου περιστατικού;

- Υιοθετείτε πάντα θετική και υποστηρικτική συμπεριφορά προς τις/τους ΛΟΑΤΚΙ μαθήτριες/-ές και συναδέλφους σας; Πιστεύετε ότι θα λάβετε υποστήριξη από την πλευρά των συναδέλφων σας;
- Μήπως δε συμπεριφέρεστε όπως θα έπρεπε, και παράλληλα δεν είστε σίγουρες/-οι πώς θα αντιδράσουν οι συναδέλφοί σας και η/ο διευθύντρια/-ής του σχολείου;
- Ή μήπως πρόκειται για ένα ακανθώδες ζήτημα που ταλανίζει το σχολείο σας; Μήπως κάποιες φορές προτιμάτε να μην αναλαμβάνετε δράση σε τέτοια περιστατικά, επειδή δεν ξέρετε πώς να ενεργήσετε;
- Ή μήπως απλώς δε συναντάτε τέτοια περιστατικά στο σχολείο σας, αλλά αναρωτιέστε πώς θα μπορούσατε να αποκτήσετε μία καλύτερη εικόνα του τι συμβαίνει στις σχέσεις μεταξύ των μαθητριών/-ών;

Αυτό που θα βοηθούσε περισσότερο εσάς, τις/τους συναδέλφους σας και τη/τον διευθύντρια/-ή του σχολείου θα ήταν να διαμορφώσετε μία σαφή εικόνα των εννοιών «πείραγμα», «εκφοβισμός» και «διακρίσεις», καθώς και του τρόπου με τον οποίο σκοπεύετε να τα αντιμετωπίσετε ως ομάδα.

KMOP, Rainbow School (2019). Full Curriculum, “Combating HOMophoBic and Transphobic bullying in schools - HOMBAT”. Funded by the European Union’s Rights Equality and Citizenship Programme (2014-2020), Grant Agreement 764746